

CAPUT III.

De tempore, loco, diversa ratione conferendi Baptisma et de Patrinis.

I. Potissimi administrando Baptismati olim in Ecclesia indicti dies pervigilium Paschae et Pentecostes fuerunt: quae adeo constans est et indubitate apud eruditos sententia, ut infinitis prope veterum Scriptorum testimoniorum comprobare possemus. Insignis est hanc in rem Tertulliani locus in libro *de Baptismo* capite 19. cuius suffragio nihil certius aut antiquius proferri potest: *Diem, inquit, Baptismo solemniores Pascha praestat.... Exinde Pentecoste ordinandis lavacris latissimum spatium est.* Eadem tempora designat S. Hieronymus ad Pammachium, scribens adversus Joannem Jerosolymitanum, et Fortunatus in Libro tertio Carmine septimo, ubi agit de solemnitate Paschali. Idem decernunt etiam plures summi Pontifices, maxime vero Siricius Papa, Leo Magnus, et Gelasius Epistola 9. ad universos Episcopos. His accedunt plurima Concilia, quae idem expresse praescribunt, ut Gerundense anno 517. canone quarto, Antissiodorensse anno 578. canone decimoctavo, Matisconense II. anno 585. canone tertio, Moguntinum anno 813. canone quarto. Idem patet, etiam exhortatione, quae siebat olim ab Episcopo ad ordinandos, quam ex Codice Thuaneo qui servabatur in Biblioteca Colbertina, vulgavit Johannes Morinus, et ex Synodica Ratherii Veronensis Episcopi Spicilegii tom. 2. edita. Paschae Pentecostesque diebus Graeci tertium Epiphaniae festum addiderunt, qui in memoriam dati hac die a Johanne Christo baptismatis solemnem hoc in festo baptismum omni tempore celebrarunt, ut patet non solum ex eorum Euchologio, sed etiam ex Gregorio Nysseno, qui hac die orationem de Baptismate dixit ad baptizandos.

II. Neque vero singularis fuit Orientalibus in Epiphania baptizandi consuetudo. Ea siquidem viguit etiam in Africa, ut constat ex Victoris Vitensis Libro secundo de

Persecutione Vandalica. Fuere enim quaedam Ecclesiae, quae, praeter memoratos, alios festos dies Baptismi administrationi addicebant. In Galliis quinque potissimum in anno dies ad solemnem Baptismi celebrationem designatos reperio apud auctores: Natalem Domini, Epiphaniam, Pascha, Pentecosten, et Festum S. Johannis Baptistae. De Natali Domini habemus S. Aviti Viennensis Episcopi testimonium in Epistola ad Clodoveum Regem. Idem confirmat Gregorius Turonensis in Libro *de Gloria Confessorum* cap. 69. Ad festum S. Johannis quod spectat, ex Gregorio Turonensi Libro VIII. *Historiae Francorum* cap. IX. colligitur qui dies baptismi administrando addictos commemorans, tum Salvatoris nostri, tum S. Johannis natalem diem indigitat. Dominicæ Nativitatis Festum diem Baptismo conferendo destinatum fuisse apud Anglicanam Ecclesiam, testis est S. Gregorius Magnus qui Epistola XXX. Lib. VII. eo die mille homines ab Anglorum Apostolo Augustino baptizatos fuisse narrat. In quibusdam Hispanicis Ecclesiis accesserunt etiam festi dies Apostolorum, et Martyrum, teste Siricio Papa, Epistola ad Himericum. Vetus disciplina de solemis Baptismi tempore apud Graecos defecit, sed quo tempore incertum. Apud Occidentales autem Baptismus parvulis et adultis extra vitae periculum constitutis datum est in pervigilio Paschatis et Pentecostes ad exitum usque saeculi XI. ut scire animadvertisit Constantius. Rituales omnes libri saeculo XIII. et XIV. exarati, altum de veteri illo more silentium faciunt.

III. Primis Ecclesiae temporibus, quibus nulla erat Christianismi profitendi libertas, Baptismus quovis loco celebratus est, in stagnis, fluminibus, carceribus, privatis aedibus, antris, coemeteriis. Apostoli ubivis locorum baptizarunt: ut sub dio, in via, in domibus, in carcere. Credentes in fluminibus et stagnis baptizatos, prodit Tertullianus *de Baptismo* capite primo. Martyres in carcere Baptismum accepisse, narrat Eusebius Lib. VI. *Historiae ecclesiasticae* capite quinto. Clinicos in lectulo perfundi consueverisse, monstrat Cyprianus *Epistola ad Magnum*.

Multos in memoria Salvatoris in Jordane baptizari concupisse, testatur Hieronymus *Libro de locis Hebraicis*. Redita autem postmodum per Constantimum Imperatorem Ecclesiae pace, coeperunt passim construi aedes publicae, ad unum Baptismatis ministerium designatae: Loca ista ad dandum Baptismum destinata, dicta sunt *Baptisteria*.

IV. A prima usque Ecclesiae aetate per multa prorsus saecula Baptismum per immersionem ut plurimum collatum fuisse, veterum testimonia aperte docent. S. Cyrius Jerosolymitanus Catechesi *Mystagogica* secunda ad baptizatos, ubi mysticam rituum Baptismi significacionem exponit, ait baptizandos primo toto corpore nudari, deinde oleo exoreizato a summis capillis ad plantam usque pedis ungis, tum ad sanctum lavacrum duci, ac ter in aqua mergi. S. Johannes Chrysostomus *Homilia sexta* in Epistola ad Colossenses, ait nos depositis vestimentis nudos in aquis Baptismi descendere. *Hic nuditas*, inquit, *et illic nuditas*. Sed illic quidem cum peccasset nudatus fuit, quoniam peccavit; *hic autem nudatur*, ut libetur. S. Cyprianus Epistola 76. quaerenti Magno an valeret Baptismus per aspersionem vel infusionem datus, respondet valere necessitate premente: quo certe insinuat, in usu et praxi communi per immersionem solitum fuisse conferri Baptismum; qui usus adeo constans et universalis fuit, ut Magno dederit occasionem sciscitandi an alio modo datus Baptismus, ratus esset. Ambrosius Lib. II. *de Sacramentis* cap. VII. sepulturae imaginem in immersione deprehendit: *mersisti, hoc est sepultus est*. Idem comprobant antiquiores Rituales Libri. Idem plane testantur qui de divinis Officiis scripsere apud Latinos, Alcuinus, Amalarius, Walafridus Strabo, qui non floruerunt Ecclesiae saeculo. Idem Auxilius in Praefatione secundi libri de validitate Ordinum, quos dederat Formosus Papa. Idem et Fulbertus Carnotensis, qui floruit undecimo saeculo, Epistola prima ad Adeodatum. Istaec immersio ex universali consuetudine ter fiebat. Cuius quidem innumeros tum Graecos tum Latinos Patres te-

stes habemus, qui etiam trinae huiuscem immersionis rationem rimati, tum triduanam Christi sepulturam, tum Sanctissimam Trinitatem in cuius nomine Baptisma confertur, in eo numero adumbrari atque exprimi docent. Tertullianus *de Corona Militis* cap. 3. *Dehinc ter mergitamur*: et contra Praxeum cap. 26. *Nec semel, sed ter ad singula nomina in personas singulas tingimur*. Tres item mersiones commemorant alii Patres, Ambrosius, Lib. 2. *de Sacramentis* cap. VII. num. 20.; Hieronymus, *adversus Luciferianos*, et in capite 4. *Epistole ad Ephesios*; Leo Magnus, *Epistola ad Episcopos per Siciliam constitutos*. Nec tantum Patres id innuunt, verum etiam huius trinae mersionis significationem explanant. Haec porro triplicis immersionis consuetudo ex apostolica traditione profluxit, auctoribus Tertulliano, Basilio, Hieronymo, aliisque.

V. Jam vero in huiusmodi Baptismo per immersionem multa olim servabantur: 1.º Catechumeni corpus omnino denudabatur. Ambrosius *Serm. XX.* ad revocandos Christianorum animos a divitiarum amore haec ait: *Nudi in saeculo nascimur, nudi etiam accedimus ad lavacrum; ut nudi quoque et expediti ad caeli ianuam properemus*. Quin etiam in ista corporis nuditate mysticum quoddam symbolum intuebantur Patres: cuius quidem ritus symbolicam significationem praeter alios aperit Cyrus Hierosolymitanus. Adeo lex isthaec generalis erat, ut ne infantes quidem, aut mulieres ab ea exciperentur. Et infantes quidem nulla corporis mollitiei ratione habita, nudos omnino in aquas immersos fuisse, patet tum ex S. Gregorii *Sacramentario*, et ex *Ordine Romano*, tum etiam, quod ad Graecos spectat, ex Athanasio qui *de Parab. XCIV.* trinae immersionis rationem explicans, ait: *Nam quod infantem ter in piscinam immergimus, et ter educimus; id mortem Christi, et post triduum Resurrectionem significat*. Interea vero mulierum pudori multis modis consulebatur ab Ecclesia. Nam in plerisque Ecclesiis suum erat viris, suum feminis Baptisterium: ita hoc nimirum dispergitum erat, ut tum illi tum istae proprium

separatum haberent locum: unde S. Cyrillus Jerosolymitanus praefatione in Catecheses: *Reverentiam, inquit, adhibe, cum sit exorcismus, quo usque alii exorcizati aderunt, viri cum viris, et mulieres cum mulieribus.* Alia hora viri, et alia mulieres baptizabantur, sicut indicat Ordo Romanus cap. de *Sabbato Sancto*. Insuper eis auxilio aderant Diaconissae, a quibus vestibus exutae, Episcopo aut Presbytero baptizanti offerebantur, qui eas non tam videbat quam audiebat. Denique, post trinam immersiōnem ac SS. Trinitatis invocationem baptizatus e sacro fonte exibat et suscipiebatur, si mulier, a Diaconissae; si vir, aliquando a susceptoribus seu patrino, aliquando a Diaconis qui e sacro fonte egredientes grandiori quodam velamine advolvebant.

VI. Licet autem immersionis ritus antiquitus esset, certis tamen quibusdam de causis omittebatur, effusione adhibita. 1.º enim si quis aegrotaret, atque in extremo vitae periculo versaretur, nulla adhiberi consuevit immersio, si baptismus ei conferendus fuisset, sed dumtaxat aqua perfundebatur. Praeterea si necessitate urgente tanta non esset aquae copia, quanta ad immersionem opus erat, perfusio vel aspersio usurpari consuevit; quod quidem in difficultibus rei christiana temporibus plerumque accidebat. De Baptismo per infusionem dato profert illustria exempla Martene ex vita S. Laurentii, quem baptizasse Romanum militem aqua ex urceo effusa referunt Acta Martyris, commonstratque vetus pictura etiam nunc in Basilica S. Laurentii in Agro Verano, ubi S. Romanus conspicitur sacram suscipiens a Laurentio lavacrum. Addit vir eruditus Acta S. Gratiliani, S. Bacchi Junioris, et Sancti Luidgeri Episcopi, quae Baptismum infusione collatum aliis atque aliis exemplis sanctorum gesta confirmant. Quonam vero potissimum tempore effusionis ritus in solemnī Baptismi administratio-ne, nulla necessitate urgente, obtinere cooperit, arduum est definire. Eruditissimus P. Martene primam huiusc inductae consuetudinis mentionem iniectam deprehendit in Concilio quodam Rayennensi an. 1311., ubi

Ministri arbitrio permittitur, ut immersionis aut effusio-nis ritum usurpet. Et sane non nisi sub hoc tempus asper-sionis vel effusionis in Baptismo consuetudinem obtine-re coepisse patet, tum quia de hoc rito altum silentium est apud Magistrum Sententiarum, qui anno 1164. su-premum diem obiit; tum etiam quia Divus Thomas, qui adulto saeculo XII., ad superos evolavit, immersionis usum communem appellat; tum vero tandem quia Ri-tuale Libri ab ea aetate editi effusionem plerumque pre-scribunt.

VII. In Baptismo patrini seu *compates* adhibentur. Hi olim dicti *Susceptores*, quod susciperent mersos: et sponsores et fideiussores, quod pro iis, quos Baptismo of-ferebant, suam interponerent fidem, itemque *Offerentes*, *Patres Spirituales*, et *Compares*. Horum institutio ad ipsa fere Ecclesiae incunabula referenda est, utpote huius meminere Tertullianus, Lib. de *Baptismo* cap. 18.: S. Basilius, *Epistola* 128.; et S. Augustinus, multis in locis, ut alios interim plures omittam. Tria sponsorum genera Baptismo olim adfuisse legimus; alii infantium Baptismo aderant; alii iis adultis praesto erant, qui morbi alicius causa respondere non poterant; alii tandem adultos omnes generatim comitabantur. Et quod ad primos attinet, duae ipsorum muneris partes erant: 1.º ut infantium no-mine ad omnes interrogationes in Baptismo responde-rent. Innuit id Cyrilus Alexandrinus in cap. XII. Jo-hannis: *Cum recens natus infans baptizatur, susceptor pro eo amen dicit. Tum Augustinus Sermone XCVI. de Tem-pore: Fideiussores pro ipsis respondent, quod obrenuntient diabolo, pompis et operibus eius.* 2.º Sponsorum proprium erat, ut eorum, quos in Baptismo suscepserant, mores inspicerent, eos ad Christianae Religionis officia infor-marent, et ad ea, quae in foedere cum Deo inito promi-serunt, implenda excitarent. Omnibus indiscriminatim adultis, cum ad Baptismum admittebantur, sponsores adiunctos semper in Ecclesia fuisse constat ex veterum constanti testimonio. Tradunt id enim Constitutiones Apostolicae, Auctor Ecclesiastice Hierarchiae, Augustinus

aliique. Eiusmodi autem sponsores non ea ratione adhibebantur, ut pro baptizandis responderent: sed ipsorum curae concreditum erat, ut tum ante tum post Baptismum eos, quos offerebant, instituerent, et bonis moribus informarent. Hanc porro sponzionem plerumque Diaconi pro viris, Diaconissae vel Sacrae Virgines pro mulieribus subibant. De sponsorum numero non idem semper observatum comperimus. Eorum quidem pluritas exclusa videtur a Constitutionibus Apostolicis, cum virum a Diacono, mulierem a Diaconissa suscipi iubeant. Et in Concilio Metensi an. 888. can. IV. *Infantem nequaquam duo, vel plures, sed unus a fonte Baptismatis suscipiat.* Verum saeculo XII., et sequentibus plurium sponsorum consuetudinem inventam esse constat. In Conciliis enim Eboracensi, et Coloniensi statutum legimus, ut puerum duo viri, et una mulier, puellam vero duae mulieres et unus vir in Baptismo suscipient. Cuiusmodi sane morem constanter servatum fuisse saeculo XV. et XVI., ex quarumdam Galliae Ecclesiarum baptizatorum catalogis colligit eruditus Chardonius in opere cui titulus: *Histoire des Sacrements.* Jam vero Sponsoris vices agere non omnibus olim permissum. Catechumeni enim, energumeni, haeretici, et poenitentes prohibebantur, quin alias in Baptismo susciperent. Sequioribus aetatis plures alii a sponsorum officio exclusi.

CAPUT IV.

De Baptismi caeremoniis.

I. Quamquam non eo ordine, quo in Rituali Romano praescripti sunt ritus Baptismi, in omnibus olim Ecclesiis adhiberentur, omnes tamen, imo et alii complures, adamussim observabantur. Haud dubium est, quin iuxta antiquum morem peracta diaboli renuntiatione, et corporis inunctione, sequeretur statim interrogatio de Fide, eiusdemque professio. Esse antiquum praeterea ritum, ut huiusmodi instructio a Sacerdote baptizante fieret

stante in Limine Ecclesiae, baptizando autem extra limen manente, docent nos manuscripti Libri Pontificales apud eruditissimum P. Martene. Ritum insuper exsufflandi leniter in faciem infantis praescriptum, esse antiquissimum docent SS. Patres passim, tum Latini, tum Graeci. Huc spectat quod S. Augustinus scribit Lib. I. *De Symbolo ad Catechumenos*, Capite V. ubi haec habet: *Sicut vidistis hodie, sicut nostis, et parvuli exsufflantur, et exorcizantur, ut pellatur ab eis potestas iniqua, quae decepit hominem.* Docet similia in Epistola 105. ad Sextum, nunc 194. de Peccato Originali cap. 40. Sed ut alios omittam, audiamus S. Cyrillum Hierosolymitanum qui de hac re ita scribit in *Catechesi Mystagogica: Insufflationes Sanctorum, et Nominis Dei invocatio, tanquam vehementissima quaedam flamma urit daemones, et in fugam convertit.* Communiter quidem fiebat ipsa exsuffratio ab eo, qui conferebat Baptismum, ab Episcopo scilicet, vel Presbytero, sed negari tamen non potest, quin aliquando a Diaconis perageretur, ex actione I. Concilii II. Constantinopolitani, aliquando ab Exorcistis, ut habet Johannes Belethus in sua Divinorum Officiorum explicatione, cap. XC. aut a simplicibus Clericis, sive Acolythis, ut addiscere licet ex Gennadio in Libro *de Ecclesiasticis Dogmatibus*, cap. XXXI. Atque hic illud etiam nota, ritum scilicet exsufflationis, et exorcismorum in Baptismo, iam olim in universo mundo ab Ecclesia sancta uniformiter peragi consueisse. Et certe eundem in Ecclesia Orientali usum observatum fuisse, patet ex Concilio Generali Constantinopolitano I. Canone VII. Plura autem de exsufflationibus, et exorcismis, eorumque formulis tradit S. Severus Patriarcha Alexandrinus in Libro, *de Ritibus Baptismi*, et alii plures tum Graeci, tum Latini Patres, ac Sacrae Synodi. Juxta antiquum ritum, post exsufflationem dabat Sacerdos baptizando pacem cum osculo dicens: *Pax tibi.* Ista insuffratio non solum daemonis contempti et irriti depulsionem et fugam significat, verum etiam accessum vel illapsum Spiritus Sancti, qui ubi vult spirat, et per aquam baptizandum mox regeneratu.